

पश्चिम घाट विकास कार्यक्रमांतर्गत शालेय
विद्यार्थ्यांमध्ये पर्यावरण विषयक जाणिंदा रुजवून
त्या समृद्ध करण्यासाठी विशेष इको-बसव
मार्फत अंमलबजावणी

महाराष्ट्र शासन
पर्यावरण विभाग
शासन निर्णय अ.पघावि. २०१०/ग्र.क्र. ३१/२०१०/तो.क.४
मंत्रालय, मुंबई- ४०००३२
दिनांक : २८ ऑक्टोबर, २०१०

प्रस्तावना :

देशातील ठोंगराळ प्रदेशाच्या विकासास चालना देपवासाठी राष्ट्रीय विकास संहळाच्या शिफारशीनुसार १९७४-७५ या वर्षांसून महाराष्ट्र, कर्नाटक, तामिळनाडू, केरळ व गोवा या राज्यांमध्ये पश्चिम घाट विकासाचा केंद्र पुरस्कूल कार्यक्रम सुरु करण्यात आला आहे, ज्या तालुक्यातील किमान २० टक्के क्षेत्र ६०० मीटर उंचीवर किंवा त्यापेक्षा जास्त उंचीवर आहे अशा क्षेत्राचा पश्चिम घाट क्षेत्रात समावेश करण्यात आलेला आहे. त्यानुसार राज्याच्या ७२ जिल्ह्यातील ६३ तालुक्यांमध्ये पश्चिम घाट विकास कार्यक्रम राबविण्यात येत आहे.

या कार्यक्रमांतर्गत शालेय विद्यार्थ्यांमध्ये पर्यावरण विषयक जाणिंदा रुजवून त्या समृद्ध करण्यासाठी पश्चिम घाट क्षेत्रामध्ये विशेष इको-बसव मार्फत अंमलबजावणी करण्याची बाब शासनाच्या विचाराथीन झोती.

शासन निर्णय :

पश्चिम घाट विकास कार्यक्रमांतर्गत पश्चिम घाट कार्यक्षेत्रात समायिष्ट असणाऱ्या ७२ जिल्ह्यांमधील ६३ तालुक्यांत शालेय विद्यार्थ्यांमध्ये पर्यावरण विषयक जाणिंदा रुजवून त्या समृद्ध करण्यासाठी विशेष इको-फ्लॅटीच्यापना करून त्यामार्फत अंमलबजावणी करण्यास वा शासन निर्णयाद्वारे मान्यता देण्यात येत आहे. -

चुक्किच्छा :

पश्चिम घाट क्षेत्र विकास कार्यक्रमांतर्गत शालेय विद्यार्थ्यांमध्ये पर्यावरण विषयक जाणिंदा रुजवून त्या समृद्ध करणी.

कार्यक्रम :

अ) विशेष इको-बसव गार्फत प्रामुख्याने खाली नमुद केलेल्या कार्यक्रमांतर्गत शालेय विद्यार्थ्यांमध्ये पर्यावरण विषयक जाणिंदा रुजवून त्या समृद्ध करण्यासाठी मुळीलप्रमाणे नमुद केलेल्या कार्यक्रमाची प्रभावीपणे अंमलबजावणी करण्यात येईल.

१. पश्चिम घाट क्षेत्रातील जैवविविधतेची ओळख करण घेऊन त्याचे संवर्धन करणे.
२. घरातील कचन्याची पर्यावरणास हानी न पोहोचविता योग्य तर्फे विलहेवाट लावणे
३. जैविक घनकचन्याचे पर्यावरणास ऊनुकूल असे व्यवस्थापने करणे/ विलहेवाट लावणे.
४. पाणी, हवा आणि ज्वनी प्रदूषणाबाबत जागृती निर्माण करणे
५. झाडे लावणे व संवर्धन करणे
६. सार्वजनिक ठिकाणी स्वच्छतेच्या नियमांचे पालन.
७. घर, शाळा व आसपासाच्या परिसरातील प्रदूषण घासविण्यान्या गोष्टीबाबत जाणीव निर्माण करणे.
८. स्थानिक पर्यावरण सुधारणा
९. अपारंपारिक उर्जा स्रोतांचा बापर

- ब. जिल्हा निहाय इको वलवसवे "इको मेळावे" आयोजित करणे.
- क. दरवर्षी उत्कृष्ट कार्यक्रम राशविण्यान्या पश्चिम घाट क्षेत्रातील पहिल्या ५ विशेष इको वलवला पारितोषिक देणे.

कार्यपद्धती :

१. पर्यावरण संवर्धनार्थ पश्चिम घाट क्षेत्रातर्गत १२ जिल्ह्यातील स्थानिक भीगोलिक परिस्थिती लक्षात घेणुन पर्यावरण क्षेत्रात कार्यरत केंद्र शासनाच्या अधिपत्थाखालील पर्यावरण शिक्षण केंद्रामार्फत (सेंटर फॉर एन्हॉयर्नमेंट एज्यूकेशन) थार्ट्यामार्फत विशेष इको वलवच्या सहभागातून उपरोक्त कार्यक्रम नाविण्यपूर्ण पद्धतीने राशविण्यासाठी तसेच सुरवातीला ३०० स्वतंत्र विशेष इको वलवस निर्माण करण्यासाठी प्रस्ताव मागविण्यांत येतील. तदृनंतर विशेष इको वलवची संख्या १००० पर्यंत याढविण्याचा प्रयत्न करण्यांत येईल.

२. राष्ट्रीय हरीत सेना या केंद्र पुरस्कृत कार्यक्रमातर्गत पश्चिम घाट क्षेत्रात रचापित न झालेल्या ठिकाणी तसेच राष्ट्रीय हरीत सेनेच्या मार्गदर्शक सुचनांत समाविष्ट न खालेल्या शाळांमध्ये (जसे आदिवासी निवासी आक्रम शाळा) तसेच भान्यार प्राप्त शाळांमध्ये / नहाविण्यातचांमध्ये विशेष इको-वलव स्थापन करण्यांत येतील.

३. उपरोक्त नमुद कार्यक्रमापैकी अधिकारिक कार्यक्रम हे शाक्यतो लोकाभिमुख करण्याचाबत तसेच सदर कार्हेळमातर्गत अधिकारिक लोकांचा सहभाग याढविण्यासाठी विशेष इकोवलवस मार्फत अंगलबजावणी करण्यात येईल.

४. पश्चिम घाट क्षेत्र विकास कार्यक्रमांतर्गत १२ जिल्हांमध्ये स्थापन केलेल्या विशेष इको-कलब मार्फत राबविण्यांत आलेल्या वार्षिक कार्यक्रमाच्या कामगिरीचे मुल्यमापन करून जिल्हानिहाय सर्वोत्तम इको-कलब ला पारितोषिक देण्यासाठी उपरोक्त तंत्रज्ञानार्फत प्रस्ताव मागविण्यांत येतील.
५. सदर प्रस्ताव मागविण्यासाठी राज्यातील प्रमुख मराठी व इंग्रजी वर्तमानपत्राहारे जाहिरात देण्यात येईल.
६. योजनेचे संक्षिप्त स्पष्टप, प्रकल्पाचे विषय, योजनेची मार्गदर्शक तत्व, प्रस्तावाचे प्राप्त नमूने, इत्यादी विभागाच्या वैबसाईटवर उपलब्ध करून देण्यात येईल.
७. उपरोक्त पद्धतीने विभागाकडे प्राप्त होणाऱ्या प्रत्याखर्मावधी अंतिम निवड पर्यावरण विभाग व नियोजन विभाग संयुक्तपणे करतील.
८. यासाठीचा समन्वय सावणारी अंमलबजावणी अंत्रणा पर्यावरण विभाग व नियोजन विभाग अंतिम करतील.
९. नियोजन विभागामार्फत उपलब्ध निधी पर्यावरण विभागाच्या सहमतीने व निश्चित केलेल्या मार्गदर्शक सुचनांनुसार उपलब्ध करून देण्यात येईल.

१० सुकाणू समितीची रचना खालीलप्रमाणे असेल -

संघिय (पर्यावरण)	अध्यक्ष
सह/उप संघिय (वित्त)	सदस्य
सह/उप संघिय (नियोजन)	सदस्य
सह/उप संघिय (अर्धसंकल्प), पर्यावरण	सदस्य
विशेष निमत्रित सदस्य (दोन)	सदस्य
शास्त्रज्ञ-१, पर्यावरण (तो. क. ४)	सदस्य संघिय.

८. जिल्हानिहाय सर्वोत्तम इको-कलबला पारितोषिक वेण्यासाठी सादर केलेला प्रस्तावावर अंतिम निर्णय सुकाणू समिती तर्फे घेण्यात येऊन याहिल्या पाच विशेष इको कलबला पारितोषिक देण्यासाठी शिफारस करेल तसेच गत वर्षीच्या कामगिरीचा आवादा घेऊ, आवश्यक असल्यास, योजना राबविण्याच्या कार्यफलतीमध्ये सुधारणा सुधारणे, पुढील पर्वी राबविण्यात येणाऱ्या प्रस्तावित कार्यक्रमाचे उदिष्ट निश्चित करणे, त्याच्या प्रभावी अंमलबजावणी साठी उपायांना करून उधित मार्गदर्शन करणे हत्यादी बाबी सुलाणु समितीमार्फत हाताळण्यांत येतील.

वितीय चऱ्य :

उपरोक्त कायेकमासाठी नियोजन विभाग, पश्चिम घाट विकास कार्यक्रमांतर्गत प्राप्त एकूण निधीतून दरवर्षी आवश्यक तो निधी गितरीत करेल. सदर निधीचे वितरण हे पर्यावरण विभागामार्फत अंमलबजावणी करणाऱ्या संस्थेद्वारा विशेष इको कलबला (शाकांना) यितरीत करण्यात येईल. प्रत्येक विशेष इको कलबला दरवर्षी रापवे १०,०००/- (एम्प्र० दहा रुप्यां)

फक्त) इतका निधी एकरकनी आर्थिक योग्यता सुरुवातीला प्रदान करण्यात येईल. शासनाने वेळेवेळी उपलब्ध करून दिलेल्या विवरणप्रात खर्चाच्या आर्थिक व मौतिक ढरिटांचा अहवाल संस्थेने उपलब्ध करून द्याया.

सदर शासन निर्णय नियोजन विभागाचे तहमतीने त्या विभागाच्या अनीप्रशारिक संदर्भ क्र. १०/२०१०, दिनांक २८.१०.२०१० अन्वये निर्णीत करण्यात वेते आहे.

सदर शासन निर्णय शासनाच्या संकेतस्थळाकर उपलब्ध असून त्याचा संकेतांक क्र. २०१०५०२८१९१३०६००१ असा आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या नावाने व आदेशानुसार,

*महाराष्ट्राचे राज्यपाल
(वल्सा आर. नायर रिहे)
नियम (पर्याप्रण), महाराष्ट्र शासन*

पत्र

- १) मा. राज्यपालांचे सचिव,
- २) मा. मुख्यमंत्र्याचे सचिव
- ३) सर्व मंत्री/राज्यमंत्री यांचे स्पीच सहाय
- ४) सचिव, महाराष्ट्र विधालभिक्षु सचिवालय, मुंबई,
- ५) मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन
- ६) सर्व अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव,
- ७) सर्व विभागीय आयुक्त (पश्चिम घाट क्षेत्र)
- ८) सर्व जिल्हाधिकारी (पश्चिम घाट क्षेत्र)
- ९) महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता/लेखापरीक्षा) महा.१, महा-२, मुंबई/नागपूर
- १०) अधिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई
- ११) निवासी लेखा परीक्षा अधिकारी, मुंबई,
- १२) उप सचिव (वित्त विभाग/व्यय-१६) समिती सदस्य
- १३) उप सचिव (नियोजन विभाग/कार्या-१४/१५), समिती सदस्य
- १४) वित्त विभाग (अर्द्ध-१५/व्यय-१६) मंत्रालय, मुंबई,
- १५) नियोजन विभाग, मंत्रालय मुंबई,
- १६) सर्व उप सचिव, पर्याप्रण विभाग,
- १७) निवड नरती/तां.क.४

प्रत - आवश्यक लार्यवाहीस्तव

प्रोग्राम डायरेक्टर, सेटर फोर एन्हॉयरनमेंट एज्युकेशन, सेट्रल रिजिनल सेल,
ए-५०, गार्डन इस्टेट, १६४/१, नागास रोड, अंधेरी, मुंबई ४०००१०